

Kent *ve* Sağlık

Urban and Health

Bu kitap Sağlıklı Kentler Birlięi tarafından 11-14 Aralık 2018 tarihlerinde Bursa'da gerçekleştirilen Uluslararası Kent ve Sağlık Kongresindeki sunum ve tam metin bildirilerinden oluşmaktadır.

ISBN: 978-605-80795-2-6

Sağlıklı Kentler Birlięi Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır.

Sağlıklı Kentler Birlięi Başkanlığı

Tayakadın Mahallesi Doyuran Sokak No:13 Osmangazi/Bursa

Tel: 0 224 235 23 99 - Fax: 0 224 235 34 70

e-posta: bilgi@skb.gov.tr internet: www.skb.gov.tr

Yılı – Yeri

Mart 2019 – Bursa

Her hakkı saklıdır. Sağlıklı Kentler Birlięi yayınıdır. İzinsiz çoğaltılamaz ve basılamaz.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelięin 5 inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	6
KONUŞMACILAR:	
PROF.DR. JOHN ASHTON	7
PROF.DR. E.DİDEM EVCİ KİRAZ.....	13
DOÇ.DR. ALPASLAN TÜRKKAN	19
PROF.DR. DOĞANAY TOLUNAY.....	28
PROF.DR. RUŞEN KELEŞ	42
PROF.DR. MUSTAFA ILICALI	49
PROF.DR. KAYIHAN PALA.....	56
PROF.DR. NURAN ZEREN GÜLERSOY	59
LOURANCE CARMICHAEL	70
JOHN HOWIE	77
DOÇ.DR. KORAY VELİBEYOĞLU	83
NATALYA YUSHİTSİNA	89
PROF.DR. BİLGİN TANELİ	93
JENS PETER HANSEN	119
PROF. DR. FEZA KARAER.....	123
PROF. DR. GÜRAY SALİHOĞLU.....	132
HALE KARGIN KAYNAK	144
GİZEM AYKANAT	150
MERVE AKI.....	158
YUSUF HİTİT.....	166
AHMET ÇELİKÖRS.....	168
DOÇ. DR. MUSTAFA ARTAR.....	172
SELMAN KÜÇÜKOĞUL.....	192
YÜKSEL NURGÜL ÇELEBİ	201
SUAT YALNIZOĞLU.....	204
NECLA ÖZKAPLAN YÖRÜKLÜ.....	209
MİRAY GÜR	216
HÜDAVERDİ OTAKLI	234
HÜLYA EÇEN ÇALIŞKAN.....	252
DR. NİLAY OĞULTÜRK.....	273
DR. SEBLA ARIN.....	287
KAAN KIRAN.....	296
FATİH GÜLİRMAK.....	299
EYÜP IŞIK.....	311
ŞÜKRİYE ÇELİKKOLLU	314

ALİYE NALAN FİDAN.....	316
MUHAMMED BEYTULLAH GONCE	346
ESRA TEKİN	357
HİLAL METE.....	373
BAHAR ÖRÜN DEMİREL	387
NİMET GÜNEŞ	394
SELDA BAL.....	459
UZM. DR. DERYA KARAGÜLLE	478
DR. RUKİYE ÇAKIR	481
UZM. HEM. TÜLAY AYTEKİN.....	485
UZM. HEM. AYŞEGÜL TEKİN.....	490
UZM. DR. ELİF AKTAN MUTLU.....	496
AYŞE TAŞ.....	500
ASLIHAN KATİP.....	503
NECLA ÖZKAPLAN YÖRÜKLÜ.....	511
DENİZ ÖZGE AYTAÇ.....	517
HÜLYA EÇEN ÇALIŞKAN.....	518
HÜLYA EÇEN ÇALIŞKAN.....	539

Kentsel Dönüşüm Sağlığını Yitirmiş Bir Kentsel Çevre İçin İyileştirici Bir Eylem Midir?

Prof.Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY

İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

KENTSEL GELİŞİM VE DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşüm, eskimiş ve yıpranmış mevcut bir kent dokusunun yaşamsal sorunlarına çözüm üretmek amacıyla uygulanan kapsamlı bir planlama türüdür. Amacı, uygulandığı alanın çevresel niteliğini yükseltmek, yöreyi kullanan insanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamalarını sağlamak, yaşam kalitelerini yükseltmektir.

Dönüşüm, parsel ve yapı ölçeğinde uygulandığı gibi bir kent ya da kent parçası ölçeğinde de uygulanabilir. Zamanın etkileri ile değişime uğrayan veya işlevsel etkinliğini yitiren mevcut bir yapının, yapı grubunun, bir kentsel alanın, ya da plansız gelişen bir bölgenin fiziksel, sosyal, ekonomik, işlevsel ve çevresel yaşam koşullarına güncel ve kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışılan kapsamlı bir planlama eylemi olarak da ifade edilebilir. Kentsel dönüşüm kentin konut alanlarında uygulanabildiği gibi, kentin içinde kalan liman alanları, sanayi alanları gibi işlevini yitirmiş alanlarında, tarihi merkez alanlarında, plansız ve kaçak gelişmiş alanlarında ve gecekondular alanında uygulanabilir.

Yıpranmış, sağlığını yitirmiş mevcut kentsel dokunun çevresel kalitesinin yükseltilmesi için yapılan tüm uygulamaları içinde toplayan genel bir kavram olarak da tanımlanan kentsel dönüşüm, uygulandığı alanın özelliklerine, sorunlarına ve sahip olduğu değerlere bağlı olarak koruma, sağlıklılaştırma, işlev vererek canlandırma, yenileme ve yeniden geliştirme gibi farklı müdahale türlerini kapsar.

Korunarak yeni bir işleve dönüştürülen yapı grubu ölçeğinde başarılı bir uygulama örneği olarak Santral İstanbul gösterilebilir (<http://www.santralistanbul.org/>) (Şekil 1).

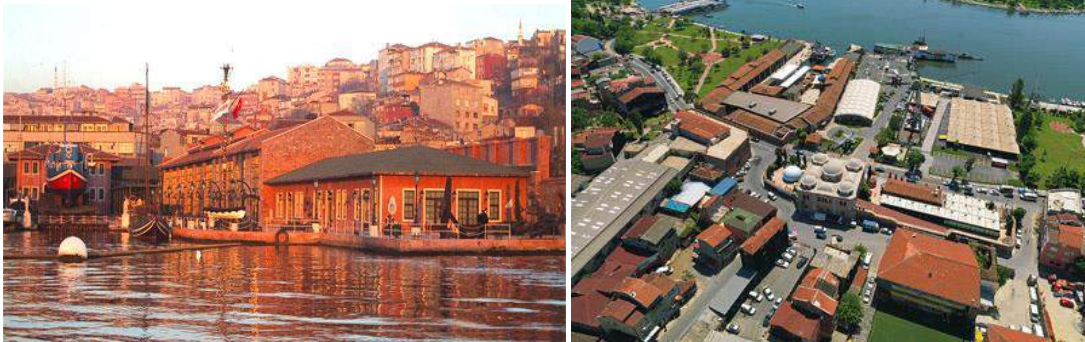

Şekil 1: Silahtar Ağa Elektrik Santrali'nden Kültür Sanat Eğitim Merkezine Dönüştürülen Santral/İstanbul

Önemli bir endüstriyel miras örneği olan Silahtarğa Elektrik Santrali, kurulduğu 1914 yılından 1983 yılına kadar kente elektrik sağlamıştır. Elektrik Santrali işlevini yitirdikten sonra bir çöküntü süreci yaşayan yapı, Bilgi Üniversitesi'ne devredilmiş, 2004-2007 yılları arasında yapılan renovasyon çalışmalarından sonra 2007 yılında Türkiye'de kültür-sanat alanında gerçekleştirilen kapsamlı dönüşüm projelerinden biri olarak Santral İstanbul adı ile kullanıma açılmıştır (<http://www.santralistanbul.org/>).

İşlevsel dönüşüm geçiren bir başka endüstri arkeolojisi örneği 1994 yılında hizmete açılan Haliç'in kuzeyinde yer alan Rahmi M. Koç Müzesidir (<http://www.rmkmuseum.org.tr>) (Şekil 2). Mustafa Koç Binası (Tarihi Lengerhane Binası); Tarihi Hasköy Tersanesi ve Açık Hava Sergileme alanından oluşan Müze 27.000 metre kareye yayılan kapsamlı bir tarihi çevre dönüşüm projesidir.

Şekil 2 a-b: Rahmi M Koç Müzesi

Ankara'da Cer yapısının Modern Sanat Müzesine dönüştürüldüğü CerModern (<http://www.cermodern.org/>) (Şekil 3) ve Haliç'de tarihi Cibali Tekel Sigara Fabrikasının Kadir Has Üniversitesi olarak kullanımı; fiziksel yapının korunarak işlevsel dönüşümün gerçekleştirildiği tarihi yapı ve yapı grubu örnekleridir (<http://www.khas.edu.tr>) (Şekil 4).

Şekil 3: Ankara CerModern

Şekil 4: Kadir Has Üniversitesi Binası

Türkiye'nin ilk kentsel dönüşüm ve çok amaçlı kentsel geliştirme projesi olarak bilinen Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, Dikmen Köyünün mera alanı iken 1970'lerde gecekondulaşmaya başlayan bir alanında 1990'lı yıllarda başlatılmış ilk üç etabı tamamlanmış, son iki etabı sürmekte olan beş etaplı bir projedir (Metropol İmar AŞ, 1991) (Şekil 5 a-b).

Şekil 5 a-b: Ankara Dikmen Vadisi Projesi

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, 2004 yılında çıkarılan ve kendi adını taşıyan özel bir kanunu olan Kuzey Ankara Girişi ve çevresini kapsayan gecekonduların fiziksel durumunun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesini, güzelleştirilmesini, daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanmasını ve kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesini amaçlayan kentsel ölçekte uygulanmış bir gecekondular dönüşüm örneğidir (Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu) (Şekil 6 a-b).

Şekil 6 a-b: Kuzey Ankara Girişi Kentsel Gelişim Projesi

5366 Sayılı Yasaya dayanılarak geliştirilen bir kentsel yenileme ve dönüşüm projesi olarak tanımlanan Sulukule Projesi, sağlıklı bir kentsel çevre oluşturmak amacı ile yola çıkan, ancak yörede yaşayanları yerinden etmesi nedeni ile sosyal etkileri çok tartışılan bir projedir. 2005 yılında Fatih Belediyesi ile TOKİ (Toplu Konut İdaresi) ve Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan ve 2006 yılında yenilenen protokol ile başlatılan proje, 12 ada, 354 parsel ve 9 hektarlık bir alanı kapsamaktadır (İslam, T; Enlil, Z).

Kararsurlarının kıyısında yer alan Neslişah ve Hatice Sultan isimli iki mahalleyi içine alan ve genelde 1-2 katlı müstakil evlerden ve yer yer 4-5 katlı apartmanlardan oluşan bölgede nüfusun çoğunluğunu yaşam kültürleri ve geçim kaynakları eğlenceye dayanan Romanlar ve 1950'lerden sonra Anadolu'dan göç eden ailelerin oluşturuyordu. 1990'lı yıllarda alana kimlik veren ve ekonomik canlılığı sağlayan eğlence evlerinin kapatılması ile bölgede ekonomik, sosyal ve fiziksel yönden bir çöküntü süreci yaşanmaya başladı.

2007 yılında ilgili Yenileme Kurulu tarafından onaylanan ve uygulanan projede, mevcut binaların tümünün yıkılması ve yerlerine TOKİ tarafından yeni binalar yapılması öngörülmüştü.

Belediye ile TOKİ arasında imzalanan protokole göre, evlerin inşaat maliyetleri ile mevcut evlerin değerleri arasındaki farkı ev sahiplerinin 15 yıla yayılan taksitlerle ödemeleri planlanılmıştı. Ancak çoğu ev sahibi istenen ödemeyi yapamamış ve uygulama sonucunda projeden beklenen yarar sağlanamamış ve hak sahiplerinin çoğu yöreyi terk etmiştir (Şekil 7: a-b-c)

Şekil 7 a-b-c: Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi: Uygulama Öncesi ve Sonrası Durum ve Uygulama Planı

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ORTAYA ÇIKIŞI VE NEDENLERİ

Dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşümün ortaya çıkışı ve nedenleri büyük ölçüde benzerlik gösterse de ülkelerin coğrafi durumları, planlama stratejileri, yasal ve yönetsel sistemleri, ekonomik yapıları, kentsel doku özellikleri, nüfus yoğunlukları ve mekânsal problemlerdeki farklılıkları nedeni ile planlama ve dönüşüm uygulamalarında değişik yaklaşımlar gözlemlenmektedir (Couch ve diğerleri, 2003).

Deprem, sel, heyelan vb. doğal afetlerden doğrudan etkilenen veya etkilenecek alanlar, hazine ve kamu arazileri üzerindeki gecekondular; yüksek yoğunluklu kaçak yapılaşmanın olduğu alanlar; kent merkezinde ekonomik ömrünü tamamlamış yapıların bulunduğu rantı yüksek alanlar; işlevini yitirmiş kıyı alanları, sanayi ve depolama alanları; tarihi kentsel alanlar kentsel dönüşümün önemli uygulama alanlarıdır. Dünyada uzun bir geçmişi olan kentsel dönüşüm uygulamaları ülkemizde özellikle son yıllarda olası deprem tehlikesi karşısında alınacak önlemler kapsamında önemli bir uygulama aracı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye dışındaki ülkelere bakıldığında, özellikle İngiltere’de kentsel dönüşüm anlamındaki müdahalelerin 19.yüzyıl ortalarına kadar gittiği görülmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında yapılan sosyal konutlar, kamuya ait alanlardaki düzenlemeler, parklar dönüşüm anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. XX. yüzyıl ortalarında, sanayinin desantralize olması sonucu, orta/küçük ölçekli işletmelerin kent dışına yerleşmesi, kentlerin sosyal yapısında değişimlere neden olmuştur. Orta sınıfın banliyöleşme ile kent merkezinden uzaklaşması sonucu, alt gelir grubu buldukları iş olanakları ile kent merkezini mesken edinmiş; bunun sonucunda yapı stoğu bakımsızlaşmış, fiziksel çevre kalitesinde düşüş meydana gelmiştir. Dünyada özellikle Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı’ndan büyük hasarla çıkan zarar gören, yakılıp yıkılan kentlerde yeniden inşa süreci ve fiziksel yenilenme hareketleri başlamıştır.

Özellikle tarihi değeri olan kentlerde yaşanan kentsel çöküntüye ve kentsel sorunlara çözüm arayışları ile kentsel yenileme ve korumayı da içeren kentsel dönüşüm uygulamaları savaş sonrasında tüm Avrupa’da 1950’lerde uygulama alanı bulmuş, 1970’lerde arayışlar sürdürülmüş, 1980’lerde tüm Dünyaya yayılmıştır.

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TEMEL HEDEFLERİ

Kentsel dönüşümün ortaklaştırılabilir temel hedefleri aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir:

- Kentsel ve toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmak ve çözümler önererek, kentsel alanların çöküntü haline gelmesini önlemek,
- Kent dokusunu oluşturan birçok ögenin çağdaş yaşam koşullarına bağlı olarak ortaya çıkan güncel değişim ihtiyacına cevap vermek, sağlıklı ve güvenli çevreler yaratmak,
- Kentsel refah ve yaşam kalitesini arttırıcı başarılı bir sosyal ve ekonomik kalkınma modeli ortaya koymak,

- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına yönelik stratejiler belirlemek, gereksiz yayılmayı önlemek,
- Toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak sivil toplum örgütleri ve toplumun farklı kesimlerinin planlamaya katılımını sağlamak.

KENTSEL DÖNÜŞÜME OLUMLU VE OLUMSUZ BAKIŞLAR

Yukarıda sözü edilen hedeflerin gerçekleştirildiği kentsel dönüşüm projelerinin bir planlama aracı olarak uygulandığı alanlara somut yararlar sağladığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları öncelikle alanı çöküntü bölgesi olmaktan kurtarır; sosyal ve fiziksel açıdan düşüş halindeki alanlarda olumlu yönde bir gelişme sağlar. Alanın çevresel kalitesi ile birlikte yörede yaşayan insanların sosyal yaşam kalitesini de yükseltir. Alana ekonomik canlılık getirir, emlak stoğunun rehabilitasyonu ile birlikte değerini de yükseltir, yerel gelirlerde artış sağlar. Tarihi çevrenin ve tarihi dokunun ve doğal değerlerin korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlar.

Kentsel dönüşüm uygulamalarının somut çevresel yararlarının yanında yörede yaşayan insanlar üzerinde olumsuz etkileri de tartışılmaktadır. Genellikle yapılan uygulamalarda yetkililerin açıklayıcı, yönlendirici, katılımcı değil, dayatmacı bir tutum içinde olmalarına karşı tepki gösterilir. Yöreyi kullanan insanların söz sahibi olmaması, dönüşüm sürecine halkın katılımının sağlanmaması karşı görüşlerin en önemli nedenidir. Artan maliyetler nedeni ile alanda yaşayan insanların bölgeyi terk etmek zorunda kalmaları, çoğunlukla yerlerinden edilmelerinin psikolojik etkileri “gentrification süreci”, toplumsal anlaşmazlık ve çatışma olumsuz görüşlere neden olur (Atkinson ve Bridge, 2005). En büyük tepki de ortaya çıkabilecek spekülasyon emlak stoğuna ve rant ekonomisine karşı gösterilir.

Ancak tüm bu karşı çıkışlar dikkatli ve duyarlı bir planlama yaklaşımı ile çözülebilecek, çözülmesi gereken sorunlardır.

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN BOYUTLARI

Kentsel dönüşüm, fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasal olmak üzere birbiriyle örtüşen dört temel boyutu barındıran bir kavramdır.

Fiziksel Boyut

Kentsel dönüşümün fiziksel boyutu, dönüşüm alanının içinde bulunduğu mekansal yapı ile ilgilidir. Kentle ulaşım bağlantıları, tarihi doku ile ilişkileri, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı problemlerini konu alır, bu tür sorunlara çözüm bulur ve fayda sağlar.

Fiziksel boyut, dönüşüm alanının altyapısı ve sosyal donatısı tamamlanmış, sağlıklı, güvenilir kentsel yaşam alanına dönüştürülmesi; kentsel çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi; kent merkezinde çöküntü alanı haline gelmiş, ekonomik faaliyetine son verilmiş ve atıl durumda kalmış olan sanayi alanlarında kente gerekli yeni işlevler kazandırılması; kent merkezinde konut ve ticari kullanımları bir arada tasarlayarak, gece-gündüz canlı ve yaşayan kent merkezi oluşturulması; alanda potansiyeli bulunan farklı dinamiklere işlev kazandırılmasına yönelik yeni projelerin oluşturulması; alan

içerisinde güvenlik açısından sorun yaratan, afet riski taşıyan, herhangi bir mühendislik hizmeti almadan yapılaşmış, ekonomik ömrünü tamamlamış yapıların temizlenmesine yönelik tespitlerin yapılması; alanda yerinde dönüşümünün sağlanması ve hak sahiplerinin alanda yeniden ikametinin temel ilke olarak benimsenmesi; ulaşım sistemlerinin kullanım alanlarının alanda yaşayan nüfusun ihtiyaçlarına uygun planlama ve tasarımla çözümlenmesi; ulaşım sistemi çözümünde yaya öncelikli ulaşım, engelliler ve yaşlılar için her noktaya erişilebilirliğin sağlanmasına önem verilmesi; bir kentin ve kentlinin ihtiyaç duyduğu; toplanma alanlarının, meydanların, nirengi/odak noktalarının elde edilmesi; yaşam kalitesi yüksek yaşam alanları oluşturulması için sıkışık yoğun konut dokusu yerine yapı adalarının birleştirilmesi yöntemiyle iç avlulu, yeşil alanları olan yapı adalarının oluşturulması; enerji tasarrufuna yönelik önlemlerin alınması amacı ile Dünyanın geleceği için, enerji tasarrufunun sağlanması ve su kaynaklarımızın korunmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması, yeşil binalar vb. uygulamalara yer verilmesi gibi eylemleri içerir.

Sosyal Boyut

Sosyal boyut, tarihi dokuda sağlık, eğitim, konut, kamu hizmetlerine erişim, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi gerekli koşullarla ilgilenir.

Kentsel dönüşüm projelerinin insan odaklı olması, mekansal dönüşüm yanında, sosyal – ekonomik – kültürel özellikleri de içermesi beklenir. İnsanların kurduğu sosyal ve ekonomik ilişkiler, içinde yaşadıkları fiziki mekânı biçimlendirir. Bu sosyal ilişkileri yeterince dikkate almayan, sorgulamayan ve çözümleyemeyen fiziki mekân tasarımlarının başarılı olmadığı görülmektedir. Kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerinin yaşayanlar ile birlikte kararlaştırılması, geliştirilmesi, planlanması ve yönetilmesi ve yörede yaşayanların yerinden edilmemesi uygulamalarda başarının en önemli etkenleridir. Projeler mutlaka halkın katılımı sağlanarak yapılmalı ve uygulanmalıdır. Kentsel Dönüşüm Uygulamaları kent içinde kültürel mirasın korunması, kaçak yapılaşmanın, zemin açısından sorunlu bölgelerin bir çözüm aracı olarak kullanılmalı, burada yaşayan halkın mağduriyetinin giderilmesi ve sağlıklı, yaşanabilir alanlara kavuşması için kullanılmalıdır ve asla rant aracı olarak görülmemelidir.

Yasal-Yönetimsel Boyut

Yasal-Yönetimsel Boyut, yerel karar verme ve uygulama mekanizmasını tanımlar ve uygulamaları kolaylaştırarak sürece katkıda bulunur. Başarılı uygulamalarda özel bir organizasyon şeması-örgütlenme modeli oluşturulduğu, merkezi yönetim, yerel yönetim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör işbirliğinin sağlandığı, sivil toplum kuruluşları katkısının olduğu ve organizasyon şemasının odağında etkilenen halkın, mülk sahiplerinin, kiracıların, yöreyi kullananların bulunduğu ve etkin olarak sürece katıldığı görülmektedir. İngiltere’de Londra Docklands Dönüşüm Projesinde uygulamaya başlamadan önce “London Docklands Development Corporation” isimli organizasyonun kurulduğu, Almanya-Berlin’de yapılan uygulamalarda ABB, Terrano, Daimler, Benz, Sony gibi özel girişimcilerin,

Deutsche Bahn AG, Deutsche Telecom, Deutscher Bundestag gibi kamu kurum ve kuruluşlarının önemli roller üstlendiği bilinmektedir.

Ekonomik Boyut

Ekonomik boyut, seçilen alan ve çevresindeki ekonomik koşulları, iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi amaçlar. Ekonomik boyut kapsamında organizasyon şeması-örgütlenme modeli ile ilişkili finansman modeli belirlenir; merkezi yönetim, yerel yönetim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör işbirliği kamu sektörü- özel sektör işbirliği, ulusal ve uluslararası kaynak sağlanması, kredi ve karşılıksız yardım temini gibi konular değerlendirilir.

DÜNYADAN KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖRNEKLERİ

Türkiye dışındaki ülkelere bakıldığında, özellikle İngiltere’de kentsel dönüşüm anlamındaki müdahalelerin Sanayi devrimi sonrasında, 19.yüzyıl ortalarına kadar gittiği görülmektedir. Avrupa’da kentlerin fiziksel yapısını etkileyen ve değiştiren bir diğer önemli olay da İkinci Dünya Savaşı’dır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da zarar gören, yakılıp yıkılan kentlerde yeniden inşa süreci, bir başka ifade ile kentsel dönüşüm, fiziksel ve sosyal yenilenme hareketleri başlamıştır.

Avrupa’da uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde ilk akla gelen örnek uygulamalardan biri, 1980’li yıllarda merkezi yönetim, yerel yönetim ve özel sektör işbirliği ile başlatılan Londra “Docklands” Kentsel Dönüşüm Projesidir. Organizasyon şeması, altyapısı, planlama kararları, tasarım ilkeleri ile sade Avrupa’da değil, dünyada pekçok dönüşüm projesine örnek olmuştur.

Proje alanı, 1800 hektarı kara, 200 hektarı su yüzeyi ve yaklaşık 1000 hektarı da terkedilmiş alan olmak üzere toplam 2000 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Londra Dokları, 19. Yüzyılda Avrupa’nın en önemli liman bölgesiyken, 1950’lerin sonlarında bölgedeki şirketlerin ekonomik canlılığını yitirmeye başlaması, liman yapılarının kullanım dışı kalması ve terk edilmesi sonucunda bir çöküntü alanı haline gelmiştir. Fiziksel ve sosyal bir sorun alanı haline gelen bölgenin problemlerini çözmek üzere kurulan Londra Dokları Geliştirme Ortaklığı (London Dockland Development Corporation-LDDC) ile dönüşüm çalışmaları başlatılmıştır. Planlama ve Arazi Kanunu (Planning and Land Act, 1981) esaslarına göre kurulan LDDC, Çevre Bakanlığınca görevlendirilen bir yönetim kurulu tarafından idare edilmiş ve proje ve uygulamalar Çevre Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (London Docklands, 1993) (Şekil 8 a-b-c-d).

Süreç içinde planlamadan sorumlu ortaklıkta yerel yönetimler alanla ilgili özel teşvikler vermiş, özel yatırımcılara cazip öneriler sunmuştur. Organizasyonda ve projenin gerçekleştirme sürecinde emlak geliştiriciler, yerel konut dernekleri, tarihi koruma dernekleri de görev almıştır.

Şekil 8 a-b-c-d: Londra-Docklands

Uygulamalar merkezi büronun yanısıra kurulan yerel alan büroları ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Surrey Docks, Isle of Dogs, Wapping Limehouse, Royal Docks olarak tanımlanan dört alt bölgede işlevler tanımlanmış, planlama ve kentsel tasarım kararları geliştirilmiş, bu bölgelerin birbirleri ile ve Londra Metropolitan alanı ile bütünlük sağlamasına çalışılmıştır.

1981 yılından bu yana ve LDDC'nin başarısı sonucunda Londra Docklands nüfusu 39.400'den 80.000'e yükselmiş ve istihdam 27.200'den 72.000'e ulaşmıştır. 21.600 yeni konut yapılmış, 2.300.000 metre kare ticari bina inşa edilmiştir. Alt yapı tümü ile yenilenmiş, ana ulaşım aksları ve hafif raylı sistem geliştirilmiş, özel ve kamusal hızlı raylı sistem, otobüs seferleri, deniz otobüsleri, ulusal ve uluslararası bağlantıyı sağlayan ulaşım sistemleri planlanmış ve uygulanmıştır (<http://www.lddc.history.org.uk/planning>).

İkinci Dünya Savaşı sırasında bombalanan ve önemli ölçüde yıkıma uğrayan Rotterdam'ın yenilenme süreci de zaman içinde işlevini yitirmiş alanlar için önemli bir kentsel dönüşüm örneğidir. 20. Yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa'nın en büyük liman hizmetlerine sahip olan Rotterdam'da liman bölgesinin batıya, şehir dışına kaydırılması ile Maas Nehrinin güneyinde yer alan Kop van Zuid rıhtımı da işlevini yitirmiştir. Yapılan proje ile alanın canlandırılmasına ve yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiş ve kentin ihtiyacı olan konut, ofis, kamusal mekan gereksiniminin karşılanması için şehrin kuzeyindeki şehir merkezinin devamı niteliğinde bir alan planlanmıştır. Kop van Zuid Projesi ile birlikte önerilen Maas Nehri üzerindeki Erasmus Köprüsü, geliştirilen alanı şehir merkezine bağlamış, kentin tarihi dokusu

çalışma ve eğlence mekanları ile bütünleştirilmiş, tarihi iskeleler, vinçler ve antrepolar korunmuş ve modern kent dokusu ile bütünleştirilmiştir.
<https://theportandthecity.wordpress.com/tag/kop-van-zuid/>

Kop van Zuid Projesinin bir diğer önemli özelliği dönüşümün katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmış ve uygulanmış olmasıdır. Proje aşamasında farklı disiplinler bir araya gelmiş, idareci ve yöneticiler, şehir plancıları, mimarlar ve diğer teknik uzmanlar master plan üzerinde ortak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Ayrıca özgünlüğü ve sürdürülebilirliği sağlamak üzere mimar ve şehir plancılarından oluşan bir kalite grubu oluşturmuşlardır.

Şekil 12 a-b: Rotterdam Kop van Zuid Projesi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mevcut kentsel dokularda uygulanan ve kentsel koruma, kentsel yenileme, kentsel dönüşüm gibi değişik adlarla adlandırılan kentsel planlama çalışmalarının temel amacı, kentsel çevre kalitesinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sağlıklı ve güvenli çevreler yaratılmasıdır.

Örneklere görüldüğü gibi, kentsel çevre kalitesinin ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi konusunda özellikle konut alanlarında yürütülen çalışmalarda merkezi yönetim-yerel yönetim ve kamu-özel sektör işbirliği ve yörede yaşayan halkın ve sivil toplum kuruluşlarının sürecin her aşamasına etkin katılımının sağlanması başarıda en önemli etkidir.

Yapılan araştırmalarda, yaşadıkları çevreyi biçimlendirme ve yönetme konusunda bilgilendirildiklerinde ve katılımları sağlandığında, kullanıcıların çevrelerindeki değişiklikleri daha kolay benimsedikleri, kendilerini bu çevrenin bir parçası olarak daha iyi hissettikleri saptanmıştır. Yerlisi ile yerinde dönüşümün gerçekleştirilmesi başarıda en önemli etkidir.

Deprem tehlikesi karşısında tüm boyutları ile doğru tasarlanmış ve uygulanmış kentsel planlama/ kentsel dönüşüm kaçınılmaz bir gerekliliktir ve değişik nedenlerle sağlığını yitirmiş bir kentsel çevre için iyileştirici bir eylem olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

Atkinson,R; Bridge, R. (2005). Gentrification in a Global Context: The New Urban Colonialism, Housing and Society Series, New York: Routledge Taylor and Francis Group.

Couch, C.; Fraser, C.; Percy, S. 2003. Urban Regeneration in Europe. UK: Blackwell Publishing Company.

İslam, T.; Enlil, Z. (2010). 5366 Sayılı Yasa Merkezli Dönüşüm ve Sulukule Örneği: Belediyenin Hedefleri ve Yaşanan Gerçeklik. Dilek Özdemir (editor) Kentsel Dönüşüm, Politika, Mevzuat, Uygulama. İstanbul: Nobel Yayınevi.

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, Kanun Numarası: 5104 Kabul Tarihi : 4/3/2004 Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 12/3/2004 Sayı :25400

London Docklands, 1993. The Facts, London Docklands Development Corporation.

Metropol İmar A.Ş. 1991, Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Projesi Fizibilite Raporu.

<http://www.santralistanbul.org>

<http://www.rmkmuseum.org.tr>

<http://www.cermodern.org>

<http://www.khas.edu.tr>

<http://www.lddc.history.org.uk/planning>

<https://theportandthecity.wordpress.com/tag/kop-van-zuid/>